

CSEHSZLOVÁKIA

Folyóiratokról

Irodalmi folyóiratok Szlovákiában. Jubileum jelenti az alkalmat, hogy szemlénkben ezúttal az élő szlovák irodalom műhelyeit mutassuk be az olvasóknak. A Szlovák Írószövetség reprezentatív havi folyóirata, a *Slovenské Pohľady* idei első számával 90. évfolyamát kezdte meg. Hirtelenjében körütekintve a szomszédos országokban, nem valószínű, hogy találánánk Kelet-Közép-Európában valahol is olyan irodalmi folyóiratot, amelyik 89 megjelent évfolyammal büszkélkedhet. Ismeretes, hogy ezen a táján a világnak hányszor szólt bele a történelem csak az utolsó fél évszázad során is közvetlenül az irodalom életébe. Az is köztudott, hogy az irodalmi élet átrendeződései, új áramlatok megjelenése, az irodalmi ízlés változásai minden irodalomban új orgánumokat hívnak életre, a folyóiratok sorsa is keletkezés és elmúlás. Hogy mindezek ellenére a huszadik század harmadik harmadának szlovák írói is ugyanabban a folyóiratban jelentetik meg írásaikat, mint elődeik a múlt század közepén vagy végén, annak oka a szlovák irodalom fejlődési sajátosságaiban keresendő. Ha változtak is az alapítás óta eltelt közel 130 esztendőben a szlovák irodalmárok eszmei-irodalmi célkitűzései, ha ez idő alatt a *Slovenské Pohľady* arculata többször gyökeresen megváltozott is, mindig fontos volt a szlovák irodalom számára a folytonosság tudata, az elődök törekvéseihez való kapcsolódás. A sokáig a történelem árnyékában élő szlovákság írói és költői számára a hagyományt jelentette ez a folyóiratcím, a biztatást, hogy van mire építeniük.

A mai folyóiratok bemutatása előtt éppen ezért nemcsak a ritka évforduló csábitásának engedve szólunk a *Slovenské Pohľady* múltjáról, hanem a folyóirat irodalomtörténeti jelentősége miatt is. A Szlovák Szemle (*Pohľady* = Szemle) megszakításokkal és újrakezdésekkel barázdált útján végigpillantva a folyóirat szerkesztői, munkatársai között megtaláljuk az újabb kori szlovák történelem számos kiemelkedő alakját. „És aki ismeri a szlovák nemzet modern történiáját, az tudja, hogy ebbe a történelembe kitörölhetetlenül beleíródott a *Slovenské Pohľady* története” — írja a mai örökös, *Vladimír Mináč* a kilencvenedik évfolyam első számában.

Jozef Miloslav Hurban áll az út elején, a szlovák irodalmi élet nagy szervező egyénisége alapította 1846-ban Szakolcán a *Pohľadyt*, a szlovák irodalom, tudomány és művészet szemlét. Mindössze három évvel azután, hogy megszületett a közép-szlovák nyelvjáráson alapuló irodalmi nyelv eszméje. Az alapító ennek az új szlovák irodalmi nyelvnek a szolgálatába állította a folyóiratot, első folyamának megszűnéséig, 1848-ig a Szlovák Szemle kiemelkedő szerepet játszott a szlovák nyelvű irodalom kibontakoztatásában. 1851-ben Nagyszombatban indítja újra a folyóiratot *Hurban*, ezúttal társszerkesztőként *Mikuláš Dohnányval*, de a második nekirugászkodás is csak rövid ideig, 1852-ig tartott. A harmadik újrakezdésig harminc esztendőnek kellett eltelnie. *Svetozár Hurban Vajanský*, J. M. *Hurban* fia, a századvégi szlovák szellem egyik meghatározó egyénisége újította föl 1881-ben Turócszentmártonban a *Slovenské Pohľadyt*, tőle pedig mintegy tíz esztendővel később a sokoldalú irodalmár és szervező *Jozef Škultéty* vette át a szerkesztést. A nemzetiségi helyzet-

ből adódóan sokféle szerepre kellett vállalkoznia a folyóiratnak, a szépirodalmon kívül eredeti föladatait szolgálva helyet kellett biztosítania hasábjain az anyanyelvű tudományosságoknak is. A múlt század utolsó évtizedeiben vált a Pohľady a szlovák szellemi élet legtekintélyesebb és legfontosabb fórumává, ahol közölni — beérkezést jelentett. Ugyanekkor Hurban Vajanský és körének nemzeti konzervativizmusa egyre inkább lezárta a sorompót korszerű kulturális-irodalmi áramlatok előtt.

A csehszlovák állam megalakulása után továbbra is Turócszentmártonban lát napvilágot a folyóirat, a két világháború közötti időszak legjelesebb szerkesztője *Štefan Krčmery*, a költő — mintegy tíz évig jegyezte a Slovenské Pohľadyt — aki friss és széles horizontú tájékozódásával (jelentős szolgálatokat tett a magyar irodalom népszerűsítése érdekében is) új, modernebb vérkeringést indított a Szlovák Szemle hasábjain. Így tehát több írónemzedék munkájához kapcsolódva veszi át 1953-ban a nagy múltú folyóiratot a Szlovák Írószövetség, a megjelenés helyéül pedig Szlovákia fővárosát, Pozsonyt választják.

Hogy miképpen értelmezik a hagyományt a kilencvenedik évfolyam munkatársai, arra Mináč már idézett köszöntőjének sorai adnak választ. Tárgyilagosan vet számot a múlttal, az évforduló ünneplése — írja — nem adhat fölmentést a hagyomány konzervatív, reakciós lapjainak bírálata alól.

A mostani Pohľady a tradíciók értékes, haladó rétegeire kíván építeni. Központi havi folyóirat lévén, találkoznak hasábjain — lakóhely, izlés- és életkorbeli különbségekre való tekintet nélkül — az élő szlovák irodalom képviselői. Eredeti szépirodalom mellett bő teret szentelnek a szlovák szellemi és kulturális élet eseményeinek is, de nem feledkeznek meg a gyökerekről sem, mindig adódik mód és alkalom a szlovák történelmi és irodalmi múlt fölidezésére. Második éve ismét költő neve szerepel főszerkesztőként a borító belső oldalán, a második világháború éveiben lírikussá érett *Vladimír Reiselé*. Az 1974. évi első számban többek között Ján Poničan, Lubomir Feldek és Vojtech Kondrót verseit, Hana Zelinová és Ján Gregorec prózáját olvashatjuk. Jiří Wolkerre Miloš Tomčík emlékezik szlovák kortársainak fölidezésével, Peter Jaroš fiatal prózaíró pedig a szlovák fölvilágosodás már-már elfeledett alakjának, az első szlovák regényírónak, Jozef Ignác Bajzának (Bessenyeieik kortársa) emlékét ébreszti. Néhány éve állandó rovatot szentelnek a szocialista országok irodalmának, a januári számban Jozef Hvišč szemléjét olvashatjuk a lengyel irodalom újdonságairól.

A szlovák irodalmi élet másik jelentős fóruma, a *Romboid* című kritikai és elméleti folyóirat, csak a kilencedik évfolyamát kezdte meg 1974-ben. A szlovák szocialista költészet és kritika élő klasszikusának, a hetvenedik évében járó *Laco Novomeský*nek egyik harmincas éveiben megjelent verseskötetéről kapta címét a kritikai szemle. A korábbi kéthavi megjelenésről az elmúlt évtől kezdve tértek a havira, az új köntösben és sűrűbben napvilágot látó folyóiratot ezekkel a szavakkal bocsátotta útjára a szerkesztőség: „Új arcot kap a Romboid, a könyvkultúra folyóirata lesz, vagyis olyan fórum, amilyen hiányzott korábban a szlovák folyóiratok közül.” Könyvkultúrán a könyvek megírásával, megjelentetésével, népszerűsítésével és fogadtatásával kapcsolatos jelenségek összességét értik Szlovákiában, tehát a beköszöntő ajánlotta mindazoknak a megváltozott folyóiratot, akiknek valamilyen formában közük van a könyvhöz: íróknak, művészeknek, tudósoknak, pedagógusoknak, publicistáknak, középiskolás és főiskolás diákoknak. A Romboid célkitűzéseinek megfelelően elsősorban kritikai, elméleti írásokat közöl, behatóan foglalkozik az irodalompolitika, a könyvkiadás kérdéseivel. Lehetőségeihez mérten tájékozódik a szerkesztőség más szocialista országok irodalmi, kritikai életéről is, az 1973. 3. számban például az MSZMP irodalom- és művészetkritikai állásfoglalását közölték rövidített formában.

A *Nové Slovo* című politikai és kulturális hetilap csak részben foglalkozik irodalommal. 1974 januárjától azonban irodalmi melléklettel bővült, és így újabb fórum nyílt a szlovák írók, költők, kritikusok számára. A 3. és a 4. számban érdekes kerekasztal-beszélgetés hívta föl magára a figyelmet, szerzők és kritikusok folytattak véleménycserét a fiatal szlovák prózáról. Az eddigi eredményeket és a tovább-

lépés föltételeit mérlegelő hozzászólások részletező bemutatására nincs mód, csak néhány elhangzott véleményt ragadunk ki a beszélgetésből, hogy érzékelhessük a hazaiakhoz hasonló gondokat. *Daniel Okáli*, a legidősebb írói nemzedék képviselője a konfliktusokat hiányolta a fiatalok írásaiból. Az irodalomtörténészként és kritikusként is az első vonalba tartozó *Ján Števoček* az utóbbi néhány évben színre lépő és a közvetlenül előtte járó generáció különbségét hangsúlyozta; nagymértékben segítené a kibontakozást nézete szerint, ha a fiatal nemzedék kritikusai is felnőnének. *Ivan Sulík* az elhamarkodottan kiadott első kötetek ellen emelt szót, továbbá az igazi epika, a szélesebb horizontú koncepció hiányára figyelmeztetett; *Vincent Šabík* pedig az elsődleges élmények, a valóságközelség jelentőségét hangsúlyozta a fiatalok számára.

Nem lenne teljes fölsorolásunk, ha nem említenénk meg befejezésül a Matica Slovenská kéthetente Mártonban megjelenő kultúrpolitikai lapját, a *Matičné Čítanie*t. Az elsősorban népművelési célokat szolgáló lap idén lépett hetedik évfolyamába, hasábjain rendszeresen helyet kapnak rövidebb szépirodalmi alkotások és könyvismertetések is.

KISS GY. CSABA

LENGYELORSZÁG

Két történeti munka – rólunk

A hatvanas évek második felében két fontos — hazánkra vonatkozó — történeti feldolgozás jelent meg Lengyelországban. Bár *Wacław Felczak* Magyarország története (*Historia Węgier*, Wrocław—Warszawa—Kraków, Zakład Narodowy im. Ossolińskich — Wydawnictwo, 1966) és *Ludwik Bazylów* Erdély és Lengyelország 1576—1613 (*Siedmiogród a Polska 1576—1613*, Warszawa, PWN, 1967) című könyvének megjelenése óta jó néhány esztendő telt el, ismertetésüket csekély magyarországi visszhangjuk miatt szükségesnek tartjuk.

Ludwik Felczak a magyar történelem legkiválóbb lengyel ismerője, legnagyobb szaktekintélye. Háborús menekültként több évet töltött hazánkban, jól megtanult magyarul, és volt alkalmja érzelmileg is közeledni a tájhoz és e táj népéhez. (Ez az érzelmi kötődés azonban nem csorbítja történetírói tárgyilagosságát — erről győző meg könyve is.)

Nagy tárgyi felkészültséggel megírt, hatalmas jegyzetapparátust, tekintélyes bibliográfiát tartalmazó munkája a felfeledésig tárgyalja hazánk történetét. Emeli a könyv értékét, hogy a történelmi események szintetikus ismeretetésén és a társadalmi fejlődés bemutatásán túl, lehetőségeihez mérten betekintést enged a magyar irodalomba és képzőművészetbe is; kultúrtörténeti vázlatot ad.

A könyv legjobban sikerült része a középkori, valamint a három részre szakadt Magyarország történeti feldolgozása. *Felczak* fegyelmezettségét tanúsítja, hogy csak az eseményt megillető súllyal tárgyalja és igen objektíven értékeli a magyar—lengyel perszonaluniókat is. I. (Nagy) Lajos közös uralkodását illetően vitába száll *Hóman Bálint*tal, aki az unió utáni Magyar Királyságot „erőben és jelentőségben” „a Német-Római Császársággal és a Francia Királysággal” veti össze. Valójában az unió 12 év után szétesett, mert „nem voltak tényleges alapok a két állam közötti tartós kapcsolatokra. Ezt leginkább a XIV. század bizonyítja. Magyarország expan-